

«Про правовий режим воєнного стану» скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства в умовах воєнного стану забороняється. Водночас на практиці забезпечити безперебійну роботу судів в період війни вкрай важко.

В умовах сьогодення, режим роботи кожного конкретного суду визначається окремо в залежності від того, яка ситуація склалась у регіоні там де суд розташований. В разі неможливості прибуття до судового засідання особа має право подати клопотання про відкладення судового засідання або про участь в судовому засіданні у режимі відеоконференції.

Список використаних джерел:

1. Катерина Чернілевська. Особливості здійснення судочинства в умовах воєнного стану / Катерина Чернілевська. 2022. URL.: https://jurliga.ligazakon.net/news/211140_osoblivost-zdysnennya-sudochinstva-v-umovakh-vonnogo-stanu.
2. Проект Закону про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану) // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. GOV.UA. 2022. URL.: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39489>.

Захарова Олена Семенівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного процесу НН Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відновлення втраченого судового провадження у справі регулюється статтями 488 – 495 Розділу X ЦПК України. Не зважаючи на те, що такий порядок вирішення конфліктів був передбачений ще ЦПК України 1963 року (додаток №3

«Порядок відновлення втраченого судового або виконавчого провадження») єдиної сталої практики вирішення таких справ так і не напрацьовано. Більше того, перед судовими органами постало нове випробування – здійснення правосуддя в умовах воєнного стану. Велика кількість судових справ, провадження в яких не завершені залишились або на окупованій території або втрачені за інших обставин. Нажаль, ці справи не підпадають під регулювання процедур, пов'язаних із відновленням втрачених судових проваджень. Втім архіви судових органів, що залишилися на окупованих територіях також є недоступними і це, в свою чергу, призводить до труднощів розгляду заяв про відновлення втраченого повністю або частково судового провадження в цивільній справі, закінченій ухваленням рішення або у якій провадження закрито.

Безумовно, механізм застосування правових норм про відновлення втраченого судового провадження має бути: законним (правозастосування має здійснюватися лише компетентними судами, за процедурою визначеною процесуальним законодавством, судові рішення ухвалюватися відповідно до форми і змісту, визначеної процесуальним законом); доцільним (відповідати найбільш ефективному способу досягнення мети); обґрунтованим (судове рішення має ухвалюватися на підставі повно і всебічно досліджених доказах у справі, що підтверджують достовірність фактів, мають бути отримані за встановленою процедурою і досліджені у судовому засіданні).

Тож, механізм реалізації права на відновлення втраченого судового провадження складається з наявності норм процесуального законодавства, яким встановлено процедуру провадження, визначення прав та обов'язки суб'єктів процесуальних відносин на цьому етапі знаходження справи; наявності суб'єкта правозастосування, компетентного розглядати справу.

В свою чергу структура правозастосовної діяльності у цьому виді провадження, що здійснюється повноважним судом складається з: 1) встановлення фактів процесуального характеру, якими підтверджується наявність права на звернення із заявою до суду (наявність рішення суду першої інстанції, наявність рішення суду апеляційної інстанції, наявність рішення суду касаційної

інстанції, наявність процесуальної право-дієздатності тощо; 2) визначення належного судового органу, наділеного повноваженнями здійснювати провадження, визначеного за правилами цивільної юрисдикції, з визначенням судді відповідно до порядку розподілу судових справ; 3) чіткої процедури, якою регулюється звернення до суду, відкриття провадження у справі, підготовки справи до судового розгляду, попереднього розгляду та судовий розгляд, ухвалення судового рішення та контроль за його виконанням.

Як ми вже зазначали у цивільному судочинстві відновлюється «втрачене судове провадження». Як бачимо, законодавець чітко визначив мету – відновити «втрачене» - справу в цілому або матеріали справи. Слово втратити стоїть в одному синонімічному ряду із словами утрачати, позбавлятися і означає частково або повністю позбуватися яких-небудь своїх якостей, особливостей, ознак [1,с.656]. Тож під втратою судового провадження слід розуміти зникнення (загублення, знищення) частини матеріалів справи або всієї справи із судового провадження. Існує думка, що про втрату судового провадження можна казати й у випадку наявності справи або окремих її матеріалів за умов, якщо справа в цілому чи окремі матеріали справи втратили ознаки документів, наприклад у результаті довготривалого зберігання тощо.

Підсудність справи про відновлення втраченого провадження визначається статтею 490 ЦПК України. Заява про відновлення втраченого судового провадження подається до суду, який розглядав справу як суд першої інстанції. У свою чергу, судом першої інстанції, відповідно до статті 23 ЦПК України може бути як місцевий загальний суд, так і апеляційний чи навіть Вищий антикорупційний суд, якщо мова йде про справи про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Процесуальні наслідки подання заяви з порушенням правил про підсудність у цивільному судочинстві передбачені статтею 31 ЦПК України і принципово важливим моментом є те, що у разі недотримання цих правил суд не повертає заяву стороні, а передає її за певних підстав до іншого суду. Також, слід враховувати і положення частини 4 статті 12 Закону України «Про забезпечення

прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [2], якою визначено, що суди згідно із встановленою цим Законом підсудністю та відповідно до вимог процесуального законодавства здійснюють розгляд справ та вирішують процесуальні питання, які виникають після ухвалення судового рішення. Тож судова практика має змінюватися з врахуванням останніх змін до законодавства.

Суб'єктами звернення є учасники справи, які займали конкретне процесуальне становище у втраченій справі як позивач, відповідач, третя особа, їх правонаступники, представник, заявник або заінтересована особа, а також як орган та особа, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Причому, немає ніякого значення, яку процесуальну функцію виконував заявник.

Д.Д. Луспеник свого часу висловив думку, що прокурор не має права подавати заяву про відновлення втраченого судового провадження [3, с. 534]. У подальшому Пленум Верховного Суду України у своїй постанові № 2 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12.06.2009 р. роз'яснив, що прокурор не має права подавати таку заяву, оскільки відновлення втраченого судового провадження не є стадією процесу [4]. Не спростовуючи того, що відновлення втраченого провадження не є стадією процесу ми не виключаємо можливості звернення із такою заявою до суду і прокурора, адже він наділений повноваженнями ініціювати провадження в інтересах, наприклад, держави (частини 3 та 4 статті 56 ЦПК України). Тож буде цілком логічно, що він, здійснюючи захист інтересів цих суб'єктів зможе подати заяву про відновлення втраченого судового провадження.

Спірним залишається і питання про те чи наділені правом звертатися із такою заявою особи, які не брали участь у справі. До змін у цивільному процесуальному законодавстві 2017 року у юридичній літературі була висловлена думка про те, що стосовно таких суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин суд відмовляє у відкритті провадження у справі, а якщо таку заяву

подано особою, яка не мала повноважень на звернення до суду то заява повертається [5,с.1014].

Залежно від мети, для якої необхідне поновлення судових документів, втрачене судове провадження у цивільній справі може бути також відновлене за ініціативою суду (наприклад, у разі подання апеляційної або касаційної скарги і для того, щоб справу направити до суду вищої інстанції, у разі її втрати справу треба відновити). За загальним правилом суд не має права порушувати провадження у цивільній справі. Але саме у такій ситуації законодавець допускає таку можливість. Втім, процесуальне законодавство не визначає підстави, за наявності яких суд може реалізувати таку ініціативу.

Процесуальні наслідки недодержання вимог до змісту і форми заяви передбачені статтею 492 ЦПК України. Наприклад, якщо у заяві не зазначено мету відновлення провадження або не зазначено відомості, необхідні для його відновлення, суд постановляє ухвалу про залишення заяви без руху, якою встановлює заявникові строк, необхідний для усунення цих недоліків.

Механізм відновлення втрачених судових проваджень зараз лише напрацьовується суддями та відповідними працівниками судів. Останні у своїй діяльності повинні керуватися вказівками вищих юрисдикційних інстанцій, цивільним процесуальним законодавством та іншими нормативно-правовими актами, які регулюють ці питання. Наприклад, згідно Закону України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» від 12.08.2014 №1632-VII. (частина 3 статті 1) передбачено, що у разі неможливості передачі матеріалів справи відповідно до встановленої згідно з цим Законом підсудності вчинення необхідних процесуальних дій здійснюється за документами і матеріалами, поданими учасниками судового процесу, за умови, що такі документи і матеріали є достатніми для ухвалення відповідного судового рішення [6].

Підводячи підсумки ми звертаємо увагу, що цивільним процесуальним кодексом встановлено доволі чіткі процедурні правила розгляду заяви судом та визначено джерела інформації, яку необхідно дослідити для задоволення

заяви. Реформуванням цивільного процесуального законодавства зроблено низку позитивних кроків стосовно цього провадження: по-перше, розгляд заяви відбувається у формі спрощеного провадження; по-друге, заявника звільнено від сплати судових витрат; по-третє, чітко визначена процедура оскарження ухвали суду за процесуальними наслідками розгляду заяви. Втім, залишаються відкритими питання щодо більш чітко врегулювання процесуального статусу суб'єктів цих правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах: Т.4/ В.В.Яременко, О.М.Сліпушко . К.:Вид. «Аконіт» . С. 656.
2. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України :Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VIIURL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення 12.12.2022)
3. Луспеник, Д.Д. Настільна книга професійного судді при розгляді цивільних справ (складання судових процесуальних документів за новим ЦПК України) Х. : Харків юрид., 2005. С. 534.
4. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції Постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 12.06.2009 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-09#Text> (дата звернення 12.12.2022).
5. Курс цивільного процесу: підручник /В.В.Комаров, В.А.Бігун, В.В. Баранкова та ін.; за ред.В.В.Комарова. Х: Право. 2011.1352с.
6. Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції : Закон України від 12.08.2014 №1632-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1632-18#Text> (дата звернення 12.12.2022).